

**ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ-ГЕОЛОГ,
АКАДЕМІК ВОЛОДИМИР ЮХИМОВИЧ ЗАБІГАЙЛО**
(до 90-річчя від уродин)

28 червня 2024 року виповнюється 90 років від уродин видатного українського ученого-геолога, академіка Національної академії наук (НАН) України, доктора геолого-мінералогічних наук, професора Володимира Юхимовича Забігайла (28.06.1934–15.08.1996) – багатолітнього директора Інституту геології і геохімії горючих копалин (ІГТГК) НАН України і завідувача відділу геології і геохімії твердих горючих копалин Інституту. Дійсний член НАН України та Української нафтогазової академії, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки та премії ім. В. І. Вернадського АН УРСР, Кавалер ордена «Знак Пошани», почесних знаків «Шахтарська слава» I, II, III ступенів, «Відмінник розвідки надр» – такий далеко неповний перелік його заслуг, нагород, ступенів, звань...

Уже далекого 1994 р. в Інституті відзначали 60-річчя Володимира Юхимовича Забігайла та 36-річчя його наукової, науково-організаційної і педагогічної діяльності, а також обговорювали тогочасні проблеми і визначали напрями подальшого розвитку очолюваного ним колективу. Символічно, що два роки потому, саме 28 червня, було прийнято Конституцію України, і це надихало вченого на нові творчі звершення, насамперед пов'язані з формуванням та реалізацією «Державної програми з проблем пошуку, видобутку та використання метану вугільних родовищ України (1994–2005 рр.)». Плани і задуми, на жаль, не вдалося завершити: 15 серпня 1996 р. його життя обірвалося.

А починалося все восени 1986 р., коли Інститут з нетерпінням чекав призначення нового директора після незадовільної оцінки колишнім ЦК Компартії стану науково-організаційної роботи Інституту і штучних звинувачень у націоналізмі. У таких

умовах очолити колектив могла лише мужня людина, яка успішно подолала багато перешкод на своєму життєвому шляху. Саме таким був професор Володимир Юхимович Забігайло з Інституту геотехнічної механіки АН УРСР (м. Дніпропетровськ), у житті якого випробувань було чимало: це шлях від оселі до школи – щоденно 7 км пішки за будь-якої погоди, і голодні шкільні, і напружені студентські роки, і важка хвороба, і смерть друзів... А найвідповідальнішим випробуванням став приїзд до Львова та львівський період життя і діяльності.

Володимир Забігайло народився в сім'ї робітника в м. Дніпропетровську 28 червня 1934 року. Думається, саме важкі довоєнні роки, насамперед, страхітливий Голодомор 1932–1933 рр., який забрав тоді мільйони життів українських селян, змусили його батька, хлібороба з діда-прадіда, Юхима Забігайла перебраться до великого промислового міста.

Від більшовиків родина рятувалася в місті, від фашистів – на селі, бо в рідне село Морозо-Забігайлівські на Полтавщині разом з батьками Володимир повернувся під час німецької окупації. Тут 1946 р. він закінчує Морозо-Забігайлівську початкову, а 1952 р. – Озирську середню школу Кишеньківського (тепер Кобеляцького) району. Вчився старанно: у його атестаті лише чотири оцінки «добре», решта – «відмінно».

З 1952 р. Володимир Забігайло – студент Дніпропетровського гірничого інституту. Студента-відмінника навчання відзначають наполегливістю, надзвичайна працездатність, чіткість мислення, а найголовніше – любов до рідної мови, до України. На цьому у присвяченому нарисі про нього наголошував кореспондент інститутської газети «Артемовець». Не забуваймо, тоді, у 50-х роках, ще далеко було і до незалежності України, і до державного статусу української мови.

Після здобуття вищої освіти, Володимир Забігайло працював у Миргородській промислово-геофізичній експедиції (1958–1961 рр.), Дніпропетровській експедиції Українського науково-дослідного геологорозвідувального інституту (1961–1964 рр.), Дніпропетровському відділенні Інституту мінеральних ресурсів (1964–1968 рр.). Це були роки наполегливої праці, набуття необхідних знань для майбутньої дослідницької роботи. Підсумком її став захист у 1967 р. кандидатської дисертації, присвяченої природі газоносності вугільних пластів Західного Донбасу, кількісній оцінці та з'ясуванню закономірностей поширення метану у вугленосних відкладах.

Становлення особистості і закладення підґрунтя подальших життєвих здобутків та успішної наукової діяльності майбутнього академіка надалі продовжилося в час праці (1968–1986 рр.) на посаді завідувача відділу речовинного складу і фізико-механічних властивостей гірських порід (з 1984 р. – відділ геології вугільних родовищ великих глибин), який він очолив на запрошення академіка НАН України Миколи Полякова, директора Інституту геотехнічної механіки (ІГТМ) АН УРСР (нині ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України) у Дніпропетровську (Дніпрі). Співпраця в цьому колективі з такими відомими вченими, як Федір Абрамов, Олександр Широков, Валентин Потураєв дала вагомні результати: захист докторської дисертації з проблем викидонебезпечності вугленосних товщ (1975) і присвоєння вченого звання професора (1979) принесли ученому визнання не лише в колишньому СРСР, а й далеко за його межами. А такі напрями досліджень, як вивчення факторів викидонебезпечності вугільних пластів і порід, проявів суфлярів, розроблення методів їхнього прогнозу були розвинені і конкретизовані учнями Володимира Юхимовича.

Призначення Володимира Забігайла до Львова у 1986 р. на посаду директора ІГГГК НАН України стало новим і непростим етапом, адже перед ним постало завдання консолідувати і зберегти вагомні надбання великого наукового колективу. Своєю діяльністю Володимир Юхимович розпочав з необхідних науково-організаційних заходів, насамперед з уточнення наукових напрямів Інституту та відділів проблем нафтової геофізики, соляних структур нафтогазоносних областей і геохімії глибинних флюїдів, та створення нових наукових структурних підрозділів: відділу

нафтогазової геохімії, гідрогеології і охорони гідросфери та лабораторій проблем нафтогазоносності акваторій та ендегенних процесів нафтогазоносних провінцій. За всебічної підтримки академіків Олега Вялова, Григорія Доленка, Романа Кучера, інших провідних учених В. Забігайло наполегливо втілював зміни, необхідні для інтенсифікації наукових досліджень у галузі нафтогазової і вугільної геології, утворення, розташування і комплексного використання горючих копалин, створення наукових основ сучасних технологій видобутку паливно-енергетичних ресурсів із надр Землі.

В очолюваному ним відділі геології і геохімії твердих горючих копалин актуалізували питання вугільної геології – всебічне вивчення вугленосних формацій і закономірностей утворення та розташування вугільних басейнів і родовищ, оцінювання перспектив вугленосності України і обґрунтування напрямів геологорозвідувальних робіт на вугілля, його комплексну переробку.

За такого підходу Інститут запрацював цілеспрямовано і плідно. А найвагомішим підсумком цієї діяльності стало визнання розробленої 1994 р. з ініціативи НАН України під науковим і методичним керівництвом вченого «Державної програми з проблем пошуку, видобутку та використання метану вугільних родовищ України (1994–2005 рр.)», з якої Інститут було визначено головним в Україні. Відповідно до цієї програми в Інституті у наступні роки було створено «Державну програму видобутку супутнього газу-метану з вугільних родовищ Донбасу (1998–2010 рр.)» (Львів, 1998) і першу редакцію проекту «Інструкції по підрахунку запасів метану вугільних родовищ України» (Львів, 2001). Уже після відходу Володимира Забігайла у Вічність було видано важливу «Інструкцію про зміст, оформлення і порядок подання в Державну комісію України по запасах корисних копалин при Державному Комітеті України по геології і використанню надр (ДКЗ України) матеріалів з геолого-економічної оцінки запасів вугілля і горючих сланців» (Київ, 1997). Втіленням його ще свіжих ідей стали такі науково-дослідні роботи, як «Газогенераційний потенціал кам'яновугільних родовищ України» (Львів, 2001), «Геолого-технологічне обґрунтування вибору еталонних об'єктів (полігонів, шахтних полів) з метою можливого видобутку метану вугільних родовищ Луганської області» (Львів, 2004) та ін. У цих працях відображено фундаментальні досягнення газувугільної тематики, наведено технологічні розробки, сконцентровано досвід і раціональні пропозиції щодо розподілу ресурсів метану і виконано порівняльну оцінку його запасів, з геолого-геотехнологічних позицій здійснене обґрунтування вибору еталонних (першочергових) об'єктів (полігонів, шахтних полів) для можливого видобутку метану з газувугільних родовищ України і подальшого використання на перспективу. Підвищенню рівня науково-дослідних робіт тоді сприяли зв'язки Інституту з іншими провідними геологічними установами м. Львова та їхніми керівниками: професором Мирославом Іванютою – директором Українського державного геологорозвідувального інституту, професором Орестом Магковським – деканом геологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка, Володимиром Побережським – генеральним директором Державного підприємства «Західукргеологія». Водночас Володимир Забігайло продовжував творчу співпрацю з колективами ІГТМ імені М. С. Полякова НАН України та відділу геології вугільних родовищ великих глибин цього Інституту.

Фундаментальні досягнення вченого отримали високу оцінку: це обрання 1988 р. членом-кореспондентом АН УРСР, 1990 р. – академіком НАН України, 1993 р. – академіком Української нафтогазової академії; присудження 1991 р. Державної премії України в галузі науки і техніки; присвоєння 1995 р. почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Володимир Забігайло провадив значну науково-організаційну та виховну роботу: підготував 3 докторів і 21 кандидата наук, керував аспірантурою і докторантурою,

був членом Бюро Відділення наук про Землю та Західного наукового центру НАН України, головою Українського національного комітету Карпато-Балканської геологічної асоціації, членом спеціалізованих рад з захисту кандидатських і докторських дисертацій, брав участь у роботі оргкомітетів міжнародних і республіканських науково-технічних конференцій, шкіл, семінарів, входив до складу редколегії низки геологічних видань. У 1987–1996 рр. був головним редактором журналу «Геологія і геохімія горючих копалин». З 1987 р. очолював Наукову раду Президії НАН України з проблеми «Геологія і геотехнологія горючих копалин», з 1993 р. був членом Бюро Наукової ради «Тектоносфера України» та Міжвідомчої Наукової ради «Наукові основи розробки вугільних родовищ України».

Ученим опубліковано понад 200 наукових праць, серед них 19 монографій, 19 авторських свідоцтв на винаходи. Активно пропагуючи досягнення української геологічної науки на наукових форумах в Україні і за кордоном, він, крім того, був організатором проведення низки наукових нарад, зокрема у Львові: «Малоамплітудная тектоника. Методы и результаты прогнозирования» (1988), «Проблемы геологии и геохимии горючих ископаемых Запада Украинской ССР» (1989), «Сучасні проблеми геології і геохімії твердих горючих копалин» (1991), «Тектогенез і нафтогазоносність надр України» (1992), 1-й, 2-й і 3-й Міжнародні симпозиуми «Застосування математичних методів і комп'ютерних технологій при вирішенні задач геохімії та охорони навколишнього середовища» (1992, 1994 і 1996).

Глибоко усвідомлюючи, що політичну незалежність можна реалізувати лише за умови забезпеченості власними енергоносіями, Володимир Забігайло ініціював розробку і втілення у життя національних програм розвитку паливно-енергетичного комплексу України. Не применшуючи вагомості інших періодів його життя і діяльності, без перебільшення, можна стверджувати, що саме у Львові він ствердився як видатний учений світового рівня в галузі вугільної і нафтогазової геології і талановитий організатор науки.

Академіком Володимиром Забігайлом створено наукову школу комплексного дослідження геологічних формацій вугільних басейнів і нафтогазоносних провінцій. Ним разом з численними учнями і колегами отримано фундаментальні результати з вивчення процесів вуглеутворення, мінерального складу, структури, колекторських та фізико-механічних властивостей порід вугленосних формацій, закономірностей утворення і розташування газувугільних басейнів, оцінки перспектив вугленосності й обґрунтуванні напрямів геологорозвідувальних робіт на вугілля в Україні та комплексного перероблення вугілля з урахуванням охорони довкілля. Це дало змогу розробити принципово нові методики і способи прогнозування газоносності та викидонезбезпечності вуглепородних масивів, що увійшли до нормативних документів і були впроваджені в практику розвідки вугільних родовищ України і не тільки. Започатковані ученим комплексні дослідження метану газувугільних родовищ активно продовжують творчі колективи нашого Інституту й інших науково-дослідних організацій України.

Істинну пошанівку та любов до Володимира Юхимовича засвідчило й проведення урочистих академій, читань, конференцій з розвитку ідей і поглядів видатного ученого-геолога, на жаль, уже після його смерті, зокрема, перші читання пам'яті академіка Володимира Забігайла «Геологія і геохімія вугільних та вуглегазових родовищ України, умови формування та перспективи їх комплексного використання» провели 1997 р. в ІГГК НАН України, другі читання на тему «Геологія і геохімія вуглегазових родовищ і гірничо-геологічні умови розробки корисних копалин» – 1998 р. в ІГТМ імені М. С. Полякова НАН України, а започатковані 1999 р. періодичні міжнародні науково-практичні конференції «Метан вугільних родовищ України» продовжують пропагувати фундаментальний характер наукової діяльності видатного вченого-геолога.

Талановитий вчений і організатор науки, у якого природна обдарованість поєднувалася з ерудицією і величезною працьовитістю, вмінням оцінювати і передбачати ситуацію, непересічна особистість і надзвичайно добра, чуйна, справедлива людина, – таким Володимир Юхимович назавжди залишився у нашій пам'яті, пам'яті усіх, хто його знав, з ким він працював, спілкувався, дружив ... Взірцем можна вважати і його ставлення до сім'ї: дружини – Зінаїди Миколаївни і синів – Андрія та Максима, усієї родини. Символічно, що завжди перед Великоднем він їздив на Полтавщину, у рідні Морози-Забігайлівські, щоб схилити голову на могилах батьків, як і те, що за заповітом, після відходу до Вічності, його поховали у рідному селі, на цвинтарі, де спочивають рідні та близькі.

Ми пишаємося незабутньою зустріччю на життєвих перехрестях з видатною постаттю, Людиною з великої літери – академіком Володимиром Юхимовичем Забігайлом! Спільна праця і постійне спілкування упродовж багатьох років сприяли атмосфері єдності і дружби, що панувала як у наших особистих теплих і довірливих стосунках, так і в колективі працівників Інституту.

Академік Володимир Забігайло доклав значних зусиль до збереження Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України, який сьогодні вийшов на чільне місце серед установ Відділення наук про Землю Національної академії наук України!

Ігор НАУМКО, Мирослав ПАВЛЮК, Андрій ПОБЕРЕЖСЬКИЙ